

De Scheveningers

Als wij naar historische beelden van Scheveningen kijken, bekruipt ons vaak een weemoedig verlangen naar de grotendeels vergane glorie van de architectuur van rond 1900. Maar Couperus vond de badplaats in zijn tijd ronduit lelijk ('moderne afschuwelijkheid'). Wat hij wel de moeite waard en van werkelijke schoonheid vond in Scheveningen, kunt u hieronder lezen in 'De Scheveningers' (1915).¹ Maarten Klein heeft het stuk van noten en afbeeldingen voorzien, waardoor het stuk nog wat meer gaat leven.

Door Louis Couperus, voorzien van noten en afbeeldingen door Maarten Klein

13 Scheveningen. Fischerlygen.

Anoniem, Scheveningers op straat, ca. 1910. Foto: Haags Gemeentearchief 6.25864.

Ik heb den gondel gekend, de witte trekschuit, dien een paard trok langs de oevers van het Kanaal², naar Scheveningen toe. En ik zat op den gondel met mijn zandschop en emmertje, als een zoet jongentje, dat ging spelen aan het strand.

Ik heb het oude Badhuis gekend: met een touw was het 'terras' af geschoten, en als men thee bestelde, kreeg men er een theestof bij. Ik heb het eerste Kurhaus gekend, de ergernis der oudere geslachten, die de gezelligheid van het 'Badhuis'

betreurden, en het brandde af en ik betreurde, dat die brand niet des nachts gebeurde, om dat het dan móoier geweest zou zijn.

Men bouwde het nieuwe Kurhaus op en geen enkele Haagsche familie, die zich respecteerde, was niet lid van het Kurhaus en wij hoorden Mannstädt³ en Kogel⁴ en als 'uitgaand jong-mensch maakte je je visites aan de tafeltjes der verschillende

W.F. Vinkenbos,
Het Kurhaus gezien
vanaf het strand,
ca. 1885. Foto: Haags
Gemeentearchief,
0.77941, 1.92137.

W.F. Vinkenbos, Het Kurhaus na de brand, 1886. Foto: Haags Gemeentearchief, 1.00064.

C.N. Storm van 's-Gravensande, Het Kanaal naar Scheveningen met boot, gezien vanaf de hangbrug bij de Badhuisweg, lithografie ca. 1900. Foto: Haags Gemeentearchief, kl. B 803.

L.J. Kleijn, Strand van Scheveningen met links het oude Stedelijke Badhuis, aquarel, ca. 1870. Foto: Haags Gemeentearchief, kl. A 3615.

Anoniem, De Keizerstraat gezien naar de Oude Kerk met een paardentram op weg naar het Kurhaus, ca. 1900. Foto: Haags Gemeentearchief, 0.36733.

Haagsche families en promeneerde je de jonge meisjes af, onvermoeid, als met een sport, heen en weër tusschen de tafeltjes door, en om en langs de muziektent en als de muziek in de zaal was, wat zij bijna altijd was, flirtte je met de jonge meisjes, de mooie Haagsche jonge-meisjes, – de Haagsche jonge-meisjes hebben altijd een reputatie gehad van mooi te zijn – op het verlaten terras, zelfs in regen en wind en je bracht ze dan zoetjes terug aan de tafeltjes naar de mama's, die niet altijd tevreden waren.

En nu ken ik Scheveningen, zoo als gij het ook kent.

Ik heb Scheveningen dus niet te beschrijven, waarom ik heel blij ben. Want Scheveningen is héél lelijk en het is een pijnlijk geval iets leelijks te moeten beschrijven. Ik ben dus innig blij, dat ik Scheveningen niet heb te beschrijven, maar kan Scheveningen troosten, met de vooropstelling van dit feit, dat iedere badplaats – laat ons ons houden, ter beperking, aan zeebadplaatsen – lelijk is. Viareggio is afschuwelijk en Lido is monsterachtig geworden; misschien zijn zij beiden wel leelijker dan Scheveningen, waar de zee ten minste nog overal te zien is. Maar Scheveningen, de badplaats Scheveningen is ook wel heel erg zeebadplaatslelijk, zoo als ge allen met mij kunt opmerken als ge een greintje schoonheidsgevoel hebt. Trouwens, er wordt in een zeebadplaats nooit heel erg naar 'schoonheid' gestreefd.

Ik ben niet van plan hier te gaan bewijzen, dat de agglomeratie van hôtels, die het Scheveningsch strand beheerscht, lelijk is; voor mijn part moogt gij ze mooi vinden. Ik mis ook de energie u te overtuigen, dat het Palace-Café en de Pier lelijk zijn,

enfin, dat alles wat daar tegenover de immense Schoonheid der Zee door menschen-
 handen geknutseld is, al erg bijzonder leelijk is. Zoowel overdag in het niets flattee-
 rende, franke zonnelicht als des avonds in de overal brutaal gloeiende electriche
 zonnen. Ik ben ook niet van plan u te bewijzen, dat wij er allen leelijk zijn en eigen-
 lijk nog leelijker worden dan wij reeds zijn en dat de steeds mooie Haagsche meisjes
 zelfs veel te verduren hebben in deze omgeving van moderne afschuwelijkheid. Ik
 wilde u alleen wijzen op één schoonheid, die er te Scheveningen nog bestaat, buiten
 die schoonheden van lucht en zee en weg gewekene duinen, of liever tégen die
 immense schoonheden aan, en die schoonheid... dat zijn de Scheveningers.

Hendrick Goltzius,
 Apollo Belvedere,
 gravure, 1617. Foto:
 Rijksmuseum RP-P-
 OB-10.350, publiek
 domein.

De Scheveningers zelve en de Scheveningsters, die zijn heerlijk mooi en ik ben gelukkig, dat ze er nog zijn en dat ik ze nog kan bewonderen. Op een Zondagmiddag naar Scheveningen te gaan, vind ik een genot, want dan zie ik de prachtige Scheveningsters, die, bedrieën, met elkaâr ge-armd, zoo voornaam en statig den Scheveningschen weg en de Keizerstraat op en af zeilen. Dan zie ik 'Holland' weêr en dan ben ik getroost voor veel. Breed-uit de veelvuldige rijkdom van rokken, zeilen de Scheveningsters heen en weêr. Hare stap is gemakkelijk wijd en tòch deftig en het breede gehoepel vult links-rechts den weg en den straat. De zijden schorten staan nog stijf in de vouw. De dof kleurige omslagdoeken plooiën deftig en kuisch over de borst en de Hollandsche ronde gezichten zijn de zelfde, die onze grootste zeventiend'-eeuwsche schilders ons schilderden. De prachtige gouden helmstukken der kap glanzen door de gewerkte tulle der mutsen door. De gepareelde voelhorens steken uit den gouden voorhoofdsier en schijnen voorzichtig vrouwelijk te zullen uit tasten naar Toon, Teun en Klaas, zoo deze zich zullen aan bieden tot vrijerij. Er is een waardige bedachtzaamheid in die voelhorens, een waardige beslotenheid in die rokhoepels en eng getrokken omslagdoek. Er is een zusterlijke aaneengeslotenheid in die groepen van drie vrouwen of meisjes te zamen. De lijven buigen eenigszins naar achteren in een fiere dondeining van vrouwelijken trots. O ze zijn prachtig mooi, de Zondagsche Scheveningsters, of ze oud zijn of jong, en als het héel jonge meisjes zijn, dan worden ze bijna baroque-mooi, en krijgen ze iets van een infante van Velasquez.

Dit is te veel. Hoe heb ik nu Spaansche hoflucht kunnen ademen in die zilte atmosfeer van Scheveningsche schoonheid! Ik moet terug tot de natuurlijke werkelijkheid en ik wil nu zien naar de Scheveningers.

Ze zijn, als hunne vrouwen, verbazend mooi. Zeg mij niet, dat zij soms gelijken op de visch, die zij vangen: deze harmonie is niet een absolute leelijkheid, omdat 'harmonie' nooit leelijk kan zijn. Hunne ronde, blonde, bruine koppen, glad geschoren, zijn onder de ronde, platte petten, ook met een snoekprofiel te waardeeren als echte, onvervalschte typen van schoonheid, juist omdat zij verwant zijn aan hun bedrijf en een Scheveningsche visscher behoeft niet op den Apollo van het Belvédère te gelijken om 'schoon' te zijn, in tegendeel.

De breede, gehouwen vakken van zijn gezond verweerd gelaat doen, zóo het rijst op een evenredig breeden nek, (Hollandsche nekken zijn zéer dikwijls te smal en uit gerek), volstrekt sculpturaal van bedoeling aan en een laag voorhoofd is daarboven juist mooi omdat het nièt intelligent is en genoeg ruimte veronderstelt om de overdenkingen te huisvesten over 'De Jonge Johanna',⁵ over schol en bot en versche haring, en dan over wind en weêr, en over de liefde. De liefde, die wij zoo dikwijls voorbij zien gaan, vingers in een gestrengeld, in prettig deinend rythme van jeugdige samenwandeling. De donker blauwe trui teekent borsten en schouders en dan waardeer ik zeer de ronde, hangende lijn van de armen, als zij werkeloos

Anoniem, Panorama
vanaf de pier richting
het Kurhaus, ca. 1910.
Foto: Haags
Gemeentearchief,
0.78504.

maar vol van kracht wijd van het lichaam uit buigen. De stoere knuisten, half open in hunne tijdelijke doelloosheid, bengelen er gezellig stevig aan en de zilveren knopen, die soms den mouw om den pols sluiten, zijn een solide sieraad, dat wel måg aan de overigens zoo groote soberheid van dit somber mannelijke kostuum. Ik hou van die wijde broeken: als een mannebroek 'schoonheid' in kan houden – ik meen hier heusch niets dubbelzinnigs meê – moet hij óf heel wijd óf heel spannend zijn. Toon en Teun hebben de wijde schoonheid verkozen, die neêr valt in breede plooi en ronding over hunne zorgvuldig gepoetste laarzen. Met een pijpje in hun geschoren mond zijn zij gezellige jongens.

Deze lanterfanterende mannen en meisjes zijn de eenige schoonheid van Scheveningen. Zij gaan onder de groene zomerboomen van den Ouden Weg, zij gaan door de dorpsstraat, zij gaan langs den boulevard. En zij gaan zoo heerlijk onverschillig door heel dat leelijke, drukke, malle zeebadplaatsgedoe. Zij kijken er nauwlijks heen, en onze é légances laten hen koud. Onze Amerikaansche schoenen, witte broeken, alle de excentriciteiten van de mode van gisteren en van van daag laten hen koud. Zij zijn immers van klein af op gegroeid in die dwaze vertooning en zij hebben er altijd even in zich om gegrinnikt en zijn dan verder gegaan, breed en mooi, ècht, stevig, statig en stoer, door àlle onze belachelijkheidjes heen. Het heeft hun weinig gedeerd. De hooge hakjes van een Belgische cocotte maken even weinig indruk op de jongens, als een gestreept flanellen zomerveston op de meisjes.

Misschien alléén de darterste, de jeugdigste gluren er even heen en proesten. Dit is zeldzaamheid. De ouderen van dagen benutten de bankjes en praatte over hunne eigene zaakjes, zonder zelfs te kijken naar de wederwaardigheden, die des sezoens zijn. De moderne afschuwelijkheid is met 'maatschappijen'⁶ om hen heen op gerezen en zij zijn de zelfde gebleven. Zij hebben gevrijd en kinderen gekregen en zij zijn ter vischvangst getogen. Hun leven is natuurlijk, frisch, vroom en gezond gebleven, midden in al de malleghheid van een zeebadplaats. En zij zijn heerlijk om te zien.

Zij zijn... bijna geheimzinnig. Ik vind ze bijna ondoorgrondelijk, mijn Scheveningers en Scheveningsters. Ik schrijf over hen maar weet eigenlijk niets van hen af, ik, die den gondel nog heb gekend. Ik ken beter een Florentijnschen of Napolitaanschen leëgloper dan een Scheveningschen visscher. Er is niets geen intimiteit tusschen mij en hem ooit geweest. Hij is steeds voor mij geweest een symbool. Heeft hij een been verloren en geef ik hem een dubbeltje of ontmoet ik Pleuntje met garnalen in de vestibule van ons huis... dan wischte zich wel iets van die geheimzinnigheid uit maar zie ik ze weér in dorp of straat, balie-kluiven of slenteren, dan zijn ze weér geheimzinnig geworden. Zij hebben om zich de zelfde geheimzinnigheid behouden, die de zee zelve in haar deinenden schoot besluit.

Dit is natuurlijk maar fantazeeren van mij, suggestie van iets, dat zoo héél ver van mij staat: vermoedelijk heeft nooit een jonge Scheveningster *Eline Vere* gelezen en ik behooft een zekere pruderie eens een praatje te maken met jongen Teun, eigenlijk

uit angst, dat hij mij niet begrijpen zoû en ik hem niet... terwijl ik iederen Italiaanschen straatslijper begrijp. Vermoedelijk is de Scheveninger helemaal niet geheimzinnig maar een eenvoudige kerel, die uit visschen gaat. En toch... en toch, als ik ze daar zoo zie heen en weêr schommelen, zoo stevig en stoer, zoo eigenaardig behoudend tusschen àl het malle, moderne gedoe door, dan... Dan zijn ze toch wel heel erg enigmatiek.

Dat komt – nu weet ik het – alléén om hun silhouet van schoonheid. Om de éénige schoonheid, die zij zijn te Scheveningen. Want als zij (wat ik hier en daar, helaas, reeds op merk) zich gaan dossen, de mannen in buisjes, met boordjes en dasjes, en dopjes op hun ronde koppen, en als zij hunne kleine meisjes op zetten strooioedjes met bloemekransjes en als misschien dan hunne zoo prachtige vrouwen ook al haren rokkenrijkdom moede worden... dan hebben zij af gedaan, dan zullen zij geen geheimzinnigheid meer voor mij zijn, en dan, dan zal de éénige schoonheid te Scheveningen zijn geweest en ùit hebben en dan is er niets meer te doen dan ver te gaan de nog resterende duinen in, om ten minste zee en lucht onbezoedeld van moderne badplaatsafschuwelijkheid te aanschouwen en blijde te zijn, dat zóo immense schoonheden door de nietige menschen eigenlijk niet te bezoedelen zijn... 🍀

Scheveningse vissers,
ca. 1920. Foto: Haags
Gemeentearchief
6.25060.

B. Sjouke, De pier van Scheveningen, ca. 1910. Foto: Gemeentearchief Weert A4182.

Noten

1. De tekst is overgenomen uit: *Van en over mijzelf en anderen. Volledige Werken Louis Couperus*, deel 27, p. 574-579. oorspronkelijk verschenen in *Het Vaderland*, 19 juni 1915.
2. Voor informatie over het Kanaal, zie <http://historie.hdpnet.nl/kanalen.html>.
3. Franz Mannstädt (1852-1932) was de dirigent van de Meininger Hofkapelle en later onder meer van het Philharmonisch Orkest uit Berlijn. Onder Mannstädt's leiding speelde dit orkest van 1885 tot 1887 in het Kurhaus, en later van 1893 tot 1897.
4. Gustav Kogel (1849-1921) dirigeerde het Philharmonisch Orkest uit Berlijn in het Kurhaus in de jaren 1888 en 1889.
5. Ongetwijfeld de naam van een schip. Er waren in Scheveningen in de negentiende eeuw tenminste twee boten met die naam, een bomschuit en een pink, waarmee het slecht afgelopen is. Zie www.vissersnamenmonumentscheveningen.nl. Of er in de tijd dat Couperus dit stukje schreef ook een vissersboot met die naam was, was niet te achterhalen. Er was wel een zeillogger genaamd 'De Vrouw Johanna' (scheepsnummer: SCH 427). Zie <http://www.vissersnamenmonumentscheveningen.nl/detail/1913-360-de-vrouw-johanna-sch-427-overboord-gevallen>.
6. De maatschappijen die Couperus bedoelt, zijn de *Maatschappij Zeebad Scheveningen* en de *Exploitatie Maatschappij Scheveningen*, die al snel een meerderheidsbelang wist te verwerven in de eerstgenoemde maatschappij. Zie: Wim de Koning Gans, *Scheveningen in oude foto's. De badplaats in beeld, 1860-1960*. 's-Gravenhage, p.5-6.